

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI
SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

June 2021, Vol:7, Issue:2 Temmuz 2021, Cilt:7, Sayı:2
e-ISSN: 2149-8385 ISSN: 2528-9950
Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Doi: <https://doi.org/10.25272/j.2149-8385.2021.7.2.01>

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEĞER YÖNELİMLERİNİN MİLLİ EĞİTİMİN GENEL AMAÇLARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ*

Examining The Value Orientation of Teacher Candidates within the Framework of the General Objectives of National Education

Abdullah İNCE

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Sakarya, abdullahince@sakarya.edu.tr, [ORCID: 0000-0001-6135-5743]

Fatih BİLGİÇ

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Değerler Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya, fatih_bey_54@hotmail.com, [ORCID: 0000-0002-6811-4130]

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 25 Nisan 2021

Kabul: 21 Temmuz 2021

Anahtar Kelimeler:

Öğretmen Adayları, Değer Yönelimi, Genel Amaç

© 2021 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarında yer alan ifadelerin değer tipleri bağlamında öğretmen adaylarının yönelimleri ile örtüşme durumunu incelemektir. Araştırmanın katılımcıları 2019 – 2020 eğitim öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi dördüncü sınıfta öğrenimlerine devam eden 281 öğretmen adaydır. Araştırmada veri toplama aracı olarak portre değerler anketi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu Genel Amaçları'nda yer alan ifadelerden Portre değerler anketindeki değer tiplerinin tümüne ait çıkarımların bulunduğu tespit edilmiştir. Özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik değer tiplerinin her amaçta yer aldığı görülmektedir. Amaçlarda en çok evrenselcilik ve özyönelim değeri yer almakta onları sırasıyla geleneksellik, iyilikseverlik, uyma, güvenlik, uyarılma izlemekte en az güç, başarı ve hazcılık değeri bulunmaktadır. Portre değerler anketinde yer alan değer tipleri boyutundan öğretmen adaylarının değer yönelimlerine bakıldığında en çok tercih edilen değer evrenselcilik, en az tercih edilen değer ise güç olduğu tespit edilmiştir. Kanundaki genel amaçlarda yer alma sıklığı ile öğretmenlerin değer yönelim tercihleri açısından sıralama yönünden 7 değer tipinin paralellik gösterdiği, 3 değer tipinin ise sıralama yönünden farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 25 April 2021

Accepted: 21 July 2021

Keywords:

Teacher Candidates, Value Preference, General Purpose

© 2021 PESA All rights reserved

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the correspondence of the expressions in the general objectives of Turkish National Education with the orientations of the teacher candidates in the context of value types. Participants of the research are 281 teacher candidates who continue their education in the fourth grade of Sakarya University Faculty of Education in the 2019 - 2020 academic year. A portrait values questionnaire was used as a data collection tool in the research. As a result of the research, it has been determined that there are inferences about all the value types in the portrait values survey from the statements in the General Purposes of the Basic Law of National Education No. 1739. It is seen that self-direction, universalism, benevolence value types take place in every purpose. The values of universalism and self-direction are the most common in the goals, followed by tradition, benevolence, conformity, security, arousal, and the least power, success and hedonism values, respectively. Considering the value orientations of teacher candidates from the value types dimension in the portrait values questionnaire, it was determined that the most preferred value was universalism and the least preferred value was power. It has been concluded that 7 value types show parallelism in terms of ranking in terms of frequency of taking place in general objectives in the law and teachers' value orientation preferences, and 3 value types differ in terms of ranking.

* Bu araştırma, ikinci yazarın birinci yazar danışmanlığındaki yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağda küresel çaptaki bilgi ve teknolojinin hızlı gelişimine bağlı olarak eğitimin daha hızlı değiştiği ifade edilebilir. Bunun bir getirisi olarak günümüzde eğitim artık okulla birlikte sanal ortamda da yer almaktadır. Sanal bile olsa insandan bağımsız bir eğitimden bahsetmek bugünkü şartlarda mümkün görünmemektedir. Nitekim formal eğitimde bireyin öğretmen olduğu ve değerlerin okullarda müfredat ile eğitim programları dâhilinde planlı olarak kazandırılmaya çalışıldığı düşünüldüğünde, öğretmenin değer eğitimine etkisinin olduğu söylenebilir. Dolayısıyla amaçları şekillendiren değer tipleri ile öğretmenlerin değer yönelimleri değer aktarımında önem arz etmektedir.

Geleceğe yön verecek öğrencilerin eğitiminde önemli yer tutan değer kavramının hem içeriğinin hem de sınırlarının belirlenmesi noktasında bir tanımının yapılmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir. Ancak değer kavramına yönelik ortak bir tanımdan söz etmek oldukça güçtür. Farklı alanlardan birçok çalışmacı değer kavramını farklı perspektiften ele alarak kavramı açıklamaya çalışmışlardır (Karababa, 2015). Çelikkaya (1996), değeri; herhangi bir toplumda, bir inanışta veya bir ideolojide bireyler tarafından kabul edilmiş, benimsenmiş ve şu anda devam ettirilmekte olan insani, toplumsal, dinsel ya da ideolojik kaynaklı her türlü davranış, duygu, düşünce, kural ile kıymetler olarak tanımlamaktadır. Kızılçelik ve Erjem (1996), ise değeri bir toplumun veya sosyal bir insan kümesinin kendine ait birliğinin, varlığının ve işleyişinin devamlılığını sağlamak, ilgili toplum ya da sosyal bir insan kümesi üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru olmakla beraber gerekli olduğuna da inanılan, grupta yer alanların ortak duygu, amaç, menfaat ve düşüncelerini yansıtan, genelleştirilmiş temel ahlaki inanç ve ilkeler şeklinde ifade etmiştir. Güngör (1998), değerleri herhangi bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olması noktasındaki inanç olarak tanımlamıştır. Yaman (2012), ise değeri bireylerin; insan, nesne, olay ve benzeri durumlara karşı ortaya koyduğu duyarlılık olarak tanımlamıştır. Fichter (1971, çev. 2001), değer tanımına sosyolojinin penceresinden bakarak; değer bir grup veya toplumdaki bireylerin, örüntülerin, amaçların ve başka sosyokültürel varlıkların önemi üzerindeki çıkarımlara dayanan ölçütler dâhilinde tanımlanabileceğini ifade etmiştir. Türk Dil Kurumu [TDK] (2020), sözlüğünde ise değer; “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet”, “Bir ulusun sahip olduğu kültürel, sosyal, bilimsel ve ekonomik değerlerini içine alan maddi ve manevi öğelerin tamamı”, “Üstün nitelik, meziyet, kıymet” şeklinde tanımlanmıştır.

Alanyazında farklı değer sınıflamaları bulunmaktadır. Değer sınıflamaları noktasında önemli bir yere sahip olan Schwartz’ın (1996) değer kuramı, son 30 yıl içindeki psikoloji araştırmalarında temel alınan bir modeldir. Klasik tanımlara ek olarak değerler, insanların biyolojik, sosyal etkileşimlerini düzenlemeye yönelik, grup ve toplumsal zorunlulukları yerine getirmeye yönelik ihtiyaçları olmak üzere üç evrensel ihtiyacın kognitif sembolleri olarak kavramsallaştırılmıştır. Tüm birey ve insan toplulukları, hem davranışlarını açıklamak hem de aralarındaki koordinasyonu sağlamak ve bunun yanında da bu davranışlarını gerekçelendirmek amacıyla değerleri kullanır. Schwartz (1996), üç evrensel ihtiyaçtan yola çıkarak, birbirine benzer ya da birbirinden farklı güdüsel altyapıdaki değerleri kapsayan ve hareketli bir yapı içinde birbirleriyle ilgili bir devamlılık arz eden 10 değer tipi belirlemiştir (Demirutku ve Sümer, 2010).

Schwartz (1996) tarafından değerler 10 grupta incelenmiştir. Birincisi sosyal güce sahip olmak, otoriteye sahip olmak, zengin olmak, toplumdaki yerini koruyabilmek ve başkaları tarafından kabullenilmek olarak açıklanan, toplumdaki yer ile kişiler ve kaynaklar üzerinde denetleme gücü şeklinde nitelendirilen güç değeridir. İkincisi başarılı olmak, olgun olmak, hırslı olmak, sözünün etkileme gücü olmak, zeki olmak olarak açıklanan, sosyal ölçütleri merkeze alan ve bireysel başarı yönelimi şeklinde nitelendirilen başarı değeridir. Üçüncüsü zevk ve hayattan tat almak olarak açıklanan, kişisel zevke ve hazza yönelme şeklinde nitelendirilen hazcılık değeridir. Dördüncüsü korkusuz olmak, değişken bir hayat sürmek, heyecanlı bir hayata sahibi olmak olarak açıklanan, heyecan ve yenilik arayışı şeklinde nitelendirilen uyarılım değeridir. Beşincisi kreatif olmak, merak sahibi olmak, bağımsız olmak, bireysel hedeflerini belirleyebilmek, öz saygısı olmak olarak açıklanan, fikir ve harekette bağımsızlık şeklinde nitelendirilen özyönelim değeridir. Altıncısı açık fikirli olmak, faziletli olmak, toplumdaki adaletin ve eşitliğin sağlanmasını istemek, dünyada barışın hakim olmasını istemek, güzelliklerin baskın olduğu bir dünya, doğayla iç içe olmak ve onu korumak olarak açıklanan, hoşgörü, anlayışlılık ve doğa da dahil olmak üzere herkesin iyiliğini gözetmek şeklinde nitelendirilen

evrenselcilik değeridir. Yedincisi yardım etmeyi sevmek, dürüst olmak, affedici olmak, sadık olmak, sorumluluk bilincinde olmak, gerçek arkadaşlık, yetkin sevgi, manevi ve anlamlı bir yaşam, mütevazı olmak olarak açıklanan, bireyin yakın çevresindeki kişilerin iyiliğini düşünme ve geliştirme şeklinde nitelendirilen iyilikseverlik değeridir. Sekizincisi alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygı duymak, ılımlı bir hayat ve aynı zamanda mahremiyet olarak açıklanan, kültür veya dinsel töre ve düşüncelere saygı ile bağlılık şeklinde nitelendirilen geleneksellik değeridir. Dokuzuncusu naziklik, itaat etmek, ebeveyn ve yaşlılara değer vermek, öz kontrol olarak açıklanan, diğer insanlara zararı dokunabilecek ve toplumsal beklentilere ters düşebilecek dürtü ve hareketlerin sınırlanması şeklinde nitelendirilen uyma değeridir. Onuncusu milli güvenlik, toplumsal düzenin devamlılığını istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliği karşılıksız bırakmamak, sadakat, sağlıklı olmak olarak açıklanan, toplumdaki mevcut ilişkilerin ve bireyin kişisel huzuru ile devamlılığı şeklinde nitelendirilen güvenlik değeridir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Değer kuramsal bazda farklı araştırmacılar tarafından alt değer tiplerine ayrılabilir olsa da değer anlam kazandığı insanı; içinde bulunduğu toplumu, sosyal yaşamı, deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini içeren yaşamından ayırmanın mümkün olmadığı söylenebilir. Toplumda hayatını sürdürmekte olan birey, geçirdiği planlı ve plansız deneyimler sonucunda bilgiler, beceriler ve duygular kazanır. Bunun ardından kendi yaşamı ve toplumun diğer üyeleri için doğru ve yanlışlar belirleyerek bunları kendi yaşamının yönlendiricisi haline getirir. Kişi öğrendiği 'iyiler bütünü' toplumdaki diğer bireylere öğretir. Okul toplumdan ayrı düşünülemezine göre hem değeri hem de standartları okullardan ayrı düşünemeyiz. Okullar, içinde bulunduğu topluma yeni katılan bireyin devletiyle olan ilişkisindeki hak ve görevlerini bireye öğretmeyi sağlarlar. Öğretmenler okulda öğrencilere yalnızca eğitim müfredatının programı dâhilindeki bilgileri değil; ayrıca örtük program dâhilinde iyi ve doğruyu da öğretmektedirler. Öğretmen derste bir konuyu öğretmenin yanında buna ilave olarak öğrencilerinin karşısına karakteri ve benliğiyle de çıkar (Akbaş, 2004). Bu noktada öğretmenin değer yönelimi ile sorumlu olduğu müfredatın genel amaçlarının paralellliği önem kazanmaktadır. Bu paralellik amaçlara ulaşılabilirliği kolaylaştırabileceği gibi dolaylı olarak da ülkenin gelişmesine katkı sağlayabilir.

Geçmişte ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile eğitimleri arasındaki ilişkiye göz önünde bulundurursak, ülkelerin geleceğinde eğitim-öğretim faaliyetlerinin ne denli önemli görevler üstlendiği fark edilebilir. Tabii ki bu görevler belirlenen amaçlar dâhilinde gerçekleştirilmeye çalışılır. Türkiye açısından bu genel amaçlar 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'ndaki "Türk Millî Eğitiminin Amaçları" başlığında belirtilmiştir. Bu kapsamda birinci amaç incelendiğinde nasıl bir yurttaş yetiştirilmek istendiğine dair açıklama ve betimlemeyi görmekteyiz. İlk olarak bu bireyin hem Atatürk inkılap ve ilkelerine hem de Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı olması hedeflendiği anlaşılmaktadır. Buna ek olarak bireyin Türk Milletinin milli değerlerini, ahlaki değerlerini, insani değerlerini, manevi değerlerini ve aynı zamanda kültürel özellik taşıyan değerlerini özümseyen; bunun yanında bu değerleri koruyan ve geliştiren bir birey olması amaçlanmaktadır. Ayrıca kişinin aile, vatan ve milletini severek sürekli yüceltmek için çaba gösteren, hem insan haklarına hem de Anayasamızın başlangıcında bulunan temel ilkelere dayalı olan laik, demokratik ve sosyal bir hukuk Devleti Türkiye Cumhuriyetine karşı görevlerini ve sorumluluklarını bilerek bu görev ve sorumlulukları davranış haline getiren yurttaşlar olarak yetiştirilmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 1973).

İkinci amaç incelendiğinde yetiştirilmek istenen bireye ait kişilik özelliklerin yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda bireylerin beden, zihnen, ahlaki, ruhsal ve duygusal açıdan hem dengeli hem de sağlıklı olarak geliştirdikleri kişilik ve karaktere sahip olmakla beraber; bunun yanında hür ve bilimsel düşünme becerisi ile birlikte geniş bir dünya görüşü olan ve insani haklara saygı duyan, kişilik ve teşebbüse gereken değeri veren, topluma karşı sorumluluk sahibi; yapıcı kişiliğe sahip, yaratıcı ve verimli bireyler olarak yetiştirilmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir. (Millî Eğitim Bakanlığı, 1973).

Üçüncü genel amaçta ise yetiştirilmek istenen bireyin çalışma hayatına yönelik sahip olması gereken niteliklerin yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda bireylerin ilgilerini, istidat ve kabiliyetlerini geliştirip, bireylere gereken bilgi, beceri, davranışlar ile beraber iş görme alışkanlıkları kazandırarak onları hayata hazırlamak ve aynı zamanda onların mutlu olmasını sağlamanın yanında toplumun mutluluğuna da katkı sağlayacak birer meslek edinmelerinin amaçlandığı ifade edilmektedir. (Millî Eğitim Bakanlığı, 1973).

Bu amaçlara paralel olarak yer alan genel ifade de ise üç genel amaç dâhilinde; Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun hem refah ve mutluluğunu arttırılmasının hem de iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı milli birlik ve bütünlük içinde destekleyerek hızlandırılmasının; bunun sonucunda Türk Milletinin; çağdaş uygarlığın yapıcı ve yaratıcı olan seçkin bir ortağı olmasının amaçlandığı belirtilmektedir. (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973).

Toplumlar eğitimlerini belirlemiş oldukları genel amaçlar çerçevesinde yürütür. Eğitimin genel amaçları ülkenin eğitim anlayışının bir aynasıdır. Toplum için değerli olanı ve toplumun ulaşmak istediği ufuk noktasını gösterir. Dolayısıyla eğitimin genel amaçlarında yer alan ifadelerin değer tipleri bağlamında incelenmesi önemlidir. Alanyazında Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarında yer alan ifadelerin değer tipleri açısından incelenmesine yönelik çalışmalar sınırlıdır.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarında yer alan ifadelerin Portre değerleri anketindeki değer tiplerinin bulunma düzeyini ve bu değerlerle ilgili olarak öğretmen adaylarının değer yönelimlerini belirlemek üzere gerçekleştirilen bu çalışmanın Milli Eğitimin genel amaçlarına değer alandaki boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında bulunan ifadeleri değer tipleri bağlamında ele alarak öğretmen adaylarının yönelimleri ile örtüşme durumunu belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda bulunan Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında Portre değerler anketindeki değer tipleri ne kadar yer almaktadır?
2. Öğretmen adaylarının değer yönelimleri ne düzeydedir?
3. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda bulunan Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarındaki Portre değerler anketinde bulunan değer tipleri öğretmen adaylarının değer yönelimleri açısından ne durumdadır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma nicel ve nitel yöntemin birlikte kullanıldığı karma yöntem, iç içe desene uygun olarak yürütülmüştür. Karma araştırma yöntemi; tek bir çalışmanın veya çalışmalar içindeki nicel ve nitel araştırma verilerinin toplanmasını, analizini ve yorumlanmasını içermektedir (Leech ve Onwuegbuzie, 2009). İç içe geçmiş desene göre düzenlenen karma yöntem tasarımı nitel ve nicel veriler beraber toplanabilir ve bir veri kümesi, çalışma içinde, destekleyici ikincil bir işlev sağlayabilir (Creswell ve Plano Clark, 2015). Çalışmada ilk olarak nicel veriler toplanmıştır. Nicel verilerin ardından ulaşılan verileri betimlemek ve çıkarımda bulunmak amacıyla nitel veriler toplanmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda genel tarama modeline dayalı betimsel yöntem kullanılmıştır. Karakaya (2014), sosyal bilimlerde yaygın bir şekilde kullanılan tarama araştırmalarını, geniş gruplarda gerçekleştirilen gruptaki kişilerin bir olgu ve olaya yönelik görüşleri ile tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmesine yönelik çalışmaların yapıldığı araştırmalar olarak ifade ederek araştırmacıların tarama modelinde mevcut durumu ayrıntısıyla betimlemeye ve durum hakkında ayrıntılı bilgi vermeye çalıştığını belirtmiştir. Bu araştırmada nicel boyutunda genel tarama modeline dayalı betimsel yöntemin kullanılmasının yanında 1739 sayılı Türk Milli Eğitim Kanunu'nda yer alan genel amaçların Portre değerler anketindeki değer tiplerine göre kategorize edilmesi amacıyla nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi de kullanılmıştır. Nitel araştırma hem ayrıntılı hem de derinlemesine veri elde etmeyi sağlarken, araştırmaya dâhil olan katılımcıların deneyimlerini, bireysel algılarını ve bakış açılarını doğrudan öğrenme imkanı sunmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Nitel araştırma yaklaşımlarından Doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen olgu veya olaylara ait bilgilerin bulunduğu yazılı materyallerin analiz edilmesini içeren bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada bu yöntemle Türk Milli Eğitiminin Amaçları'nın yer aldığı Türk Milli Eğitim Kanunu'na ilişkin doküman incelenmiştir.

Örnekleme

Nicel Örnekleme

Araştırmanın evrenini öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2019 – 2020 eğitim öğretim yılında öğrenimlerine dördüncü sınıfta

devam eden 281 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma verileri 1 Mart 2020 – 10 Mart 2020 tarihleri arasında araştırmacı tarafından yüz yüze toplanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait İstatistik Bilgiler

Değişkenler	Alt Kategoriler	f	%
Cinsiyet	Kadın	197	70.1
	Erkek	84	29.9
Yaş	18-23	202	71.9
	24-28	57	20.3
	29-33	17	6.0
	34-38	4	1.4
	39+	1	0.4
Aile Gelir Düzeyi	Düşük	24	8.5
	Orta	248	88.3
	Yüksek	9	3.2
Bölüm	Özel Eğitim	54	19.2
	Sınıf Eğitimi	58	20.6
	Okul Öncesi	25	8.9
	Türkçe Eğitimi	43	15.3
	Sosyal Bilgiler	38	13.5
	Matematik	22	7.8
	Fen Bilgisi	27	9.6
	Rehberlik	13	4.6
	Yabancı Dil	1	0.4

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %70.1'i (197) kadın, %29.9'u (84) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %71.9'unun (202) 18-23, %20.3'ünün (57) 24-28, %6.0'sinin (17) 29-33, %1.4'ünün (4) 34-38, %0.4'ünün (1) 39+ yaş aralığında olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının %8.5'inin (24) düşük, %88.3'ünün (248) orta, %3.2'sinin (9) yüksek aile gelir düzeyine sahip bireyler olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan %19.2'si (54) özel eğitim bölümünde, %20.6'sı (58) sınıf eğitimi bölümünde, %8.9'u (25) okul öncesi bölümünde, %15.3'ü (43) Türkçe eğitimi bölümünde, %13.5'i (38) sosyal bilgiler bölümünde, %7.8'i (22) matematik eğitimi bölümünde, %9.6'sı (27) fen bilgisi eğitimi bölümünde, %4.6'sı (13) rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünde, %0.4'ü (1) yabancı dil bölümünde öğrenim görmektedir.

Nitel Veri Kaynağı

Araştırmanın nitel veri kaynağını 24.06.1973 tarih ve 14574 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan genel amaçlar oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Portre Değerler Anketi

Araştırmanın nicel verileri katılımcıların demografik bilgilerinin bulunduğu ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile Schwartz (1996) tarafından geliştirilen ülkemizde ise Demirutku ve Sümer (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan 6'lı likert tipinde hazırlanan portre değerler anketi aracılığı ile toplanmıştır.

Portre değerler anketi farklı numaralardaki ifadelerle güç, evrenselcilik, başarı, uyarılım, hazcılık, iyilikseverlik, öz yönelim, uyma, güvenlik ve geleneksellik olmak üzere 10 alt boyutta değer yönelimlerini ölçmektedir. Demirutku ve Sümer (2010), Portre değerler anketi maddelerinin meydana getirdiği değer tipi ölçeklerine yönelik Cronbach alfa ve test-tekrar test güvenilirlik katsayılarını

hesaplamıştır. Bu çalışmada da ölçek güvenilirliği için Cronbach alfa katsayısına bakılmış ve Cronbach alfa değerinin ,845 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen Cronbach alfa değeri $0.80 \leq \alpha < 1.00$ olduğu için bir bütün olarak yüksek derecede güvenilir olduğu ifade edilebilir. Nitekim Kayış (2009), Cronbach alfa katsayısına göre ölçekleri $0.00 \leq \alpha < 0.40$ için güvenilir değil, $0.40 \leq \alpha < 0.60$ için ölçeğin güvenilirliği düşük, $0.60 \leq \alpha < 0.80$ için ölçek oldukça güvenilir, $0.80 \leq \alpha < 1.00$ için ölçek yüksek derecede güvenilir olarak yorumlamıştır.

Çalışmada ankette yer alan her bir değer tipi için de Cronbach alfa güvenilirlik katsayısına bakılarak Demirutku ve Sümer (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışma ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 2. Güvenirlik Katsayıları

Değer Tipi	Madde Numaraları	İç Tutarlık Katsayısı		Test- Tekrar Test	Çalışmanın Cronbach Alfa Değeri
		İlk Uygulama	İkinci Uygulama		
Güç	2,17,39	.71	.77	.81	0.60
Başarı	4,13,24,32	.82	.84	.81	0.79
Hazcılık	10,26,37	.78	.81	.77	0.69
Uyarılım	6,15,30	.58	.61	.70	0.57
Özyönelim	1,11,22,34	.56	.65	.65	0.47
Evrenselcilik	3,8,19,23,29,40	.79	.79	.72	0.70
İyilikseverlik	12,18,27,33	.59	.69	.66	0.53
Geleneksellik	9,20,25,38	.61	.63	.82	0.55
Uyma	7,16,28,36	.75	.77	.75	0.64
Güvenlik	5,14,21,31,35	.62	.71	.80	0.58

Tablo 2 incelendiğinde değer alt boyutu olarak 10 değer tipi ele alınmış ve her değer tipi için karışık şekilde ifadeler maddeler belirtilmiştir. Güç için 2,17,39; başarı için 4,13,24,32; hazcılık için 10,26,37; uyarılım için 6,15,30; özyönelim için 1,11,22,34; evrenselcilik için 3,8,19,23,29,40; iyilikseverlik için 12,18,27,33; geleneksellik için 9,20,25,38; uyma için 7,16,28,36; güvenlik için 5,14,21,31,35 numaralı maddelerin Portre değerler anketinde yer aldığı belirlenmiştir. Demirutku ve Sümer (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada iç tutarlık katsayısını bulmaya yönelik 2 uygulama yapılmıştır. Yapılan ilk uygulamada güç için .71, başarı için .82, hazcılık için .78, uyarılım için .58, özyönelim için .56, evrenselcilik için .79, iyilikseverlik için .59, geleneksellik için .61, uyma için .75, güvenlik için .62 değerleri bulunmakla beraber; ikinci uygulamada güç için .77, başarı için .84, hazcılık için .81, uyarılım için .61, özyönelim için .65, evrenselcilik için .79, iyilikseverlik için .69, uyma için .77, geleneksellik için .63, güvenlik için .71 değerleri bulunmuştur. Ayrıca Test-Tekrar Test sonucunda güç için .81, özyönelim için .65, başarı için .81, hazcılık için .77, uyarılım için .70, evrenselcilik için .72, iyilikseverlik için .66, geleneksellik için .82, uyma için .75, güvenlik için .80 değerleri bulunmuştur. Araştırmacı tarafından yapılan bu çalışmada ise güç için 0.60, başarı için 0.79, hazcılık için 0.69, uyarılım için 0.57, özyönelim için 0.47, evrenselcilik için 0.70, iyilikseverlik için 0.53, geleneksellik için 0.55, uyma için 0.64, güvenlik için 0.58 Cronbach Alfa değerleri bulunmuştur.

Bu çalışmada bulunan özellikle de uyarılım, özyönelim, iyilikseverlik, geleneksellik ve güvenlik değer tiplerine ait Cronbach Alfa değerleri düşük çıkmıştır. Nitekim Demirutku ve Sümer (2010) da yapmış olduğu çalışmada güvenilirlik analizleri ile Portre değerler anketinin hem kendi içinde, hem de zaman içinde tutarlı ölçümler yapabildiğini belirtmekle beraber, uyarılım, özyönelim, iyilikseverlik, geleneksellik ve güvenlik değerlerini ölçen ölçeklerin genelde .70'in altında güvenilirlik katsayıları gösterdiğini ve alt ölçeklerin az sayıda maddeden oluştuğu dikkate alındığında gözlenen Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının kabul edilir düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda çalışmamızın güvenilirliğinin alanyazındaki duruma paralellik gösterdiği söylenebilir.

Milli Eğitim Genel Amaçlarına Yönelik Değer Belirleme Formu

Araştırmanın nitel verileri araştırmacı tarafından hazırlanan milli eğitim genel amaçlarına yönelik değer belirleme formu aracılığı ile elde edilmiştir. Milli eğitim genel amaçlarına yönelik değer belirleme formu; Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan ifadeleri, portre değerler anketinde yer alan

değer tipleri boyutunda incelemek amacıyla araştırmacı tarafından iki uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur. Form doküman incelemesi bağlamında içerik analizine tabi tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel verileri 40 maddeden oluşan Portre değerler anketinin 6'lı likert tipinde olması nedeniyle öğretmen adaylarının görüşleri, öğretmen adaylarının ölçeğe katılma durumları göz önünde bulundurularak; "Bana çok benziyor" 6 puan, "Bana benziyor" 5 puan, "Bana az benziyor" 4 puan, "Bana çok az benziyor" 3 puan, "Bana benzemiyor" 2 puan ve "Bana hiç benzemiyor" 1 puan olmak üzere istatistik programı aracılığı ile analiz edilmiştir.

Araştırmacı tarafından oluşturulan milli eğitim genel amaçlarına yönelik değer belirleme formu ile elde edilen araştırmanın nitel verileri olan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda bulunan üç genel amaç ve bir genel amaç ifadesine ilişkin maddeler içerik analiziyle incelenmiştir. İfadeler Portre değerler anketinde yer alan değer tipleri ile birlikte değerlendirilmiş ve araştırma verilerinin analizinde kategorisel içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinin temelinde gerçekleştirilen işlem, benzer verileri belirli temalar ile kavramlar çerçevesinde toplamak ve bunları okuyucu tarafından anlaşılabilir bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla elde edilen veriler için iki uzman görüşü alınmıştır. Araştırmacının ve uzmanların gerçekleştirdiği değerlendirmeler neticesinde yapılan karşılaştırmalarda, görüş birliği ve ayrılığı tespit edilmiştir. Araştırmacı ve uzmanlar arasındaki görüş birliği ve ayrılıklarının araştırmanın güvenilirliği üzerindeki etkisi ise Miles ve Huberman'ın (1994) formülünden $[Görüş\ birliği / (Görüş\ birliği + Görüş\ ayrılığı) \times 100]$ faydalanılarak kontrol edilmiştir. Sonuç olarak, araştırmacı ve iki uzmanın görüşleri arasındaki uzlaşma (güvenirlik) birinci uzman için % 92, ikinci uzman için % 94 olarak tespit edilmiştir.

BULGULAR

Bulgular araştırmanın alt problemleri doğrultusunda ele alınmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 3. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Genel Amaçları'nda Yer Alan Değerler

Değer Tipi	Değerin 1. Genel Amaçta Geç. Sık.	Değerin 2. Genel Amaçta Geç. Sık.	Değerin 3. Genel Amaçta Geç. Sık.	Yorumlayıcı Genel Amaçta Geç. Sık.	Toplam
Güç	0	2	0	2	4
Başarı	0	2	1	1	4
Hazcılık	0	1	1	1	3
Uyarılma	0	3	1	2	6
Özyönelim	3	4	2	2	11
Evrenselcilik	3	4	1	3	11
İyilikseverlik	4	1	1	1	7
Geleneksellik	5	1	0	2	8
Uyma	3	2	0	2	7
Güvenlik	5	1	0	1	7

Tablo 3 incelendiğinde bazı değerler her amaçta yer almakta iken bazı değerler ise amaçlar arasında farklılık göstermektedir. Tüm genel amaçlar birlikte ele alındığında; özyönelim ve evrenselcilik değerlerinin 11, geleneksellik değerinin 8, iyilikseverlik, uyma ve güvenlik değerlerinin 7, Uyarılma değerinin 6, güç ve başarı değerlerinin 4, hazcılık değerinin ise 3 kez tekrar ettiği görülmektedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimlerine Yönelik Aritmetik Ortalama İle Standart Sapma Değerleri

Değer Alt Boyutu	N	\bar{X}	ss
Güç		3.99	1.04
Başarı		4.27	1.03
Hazcılık		4.82	.91
Uyarılma		4.54	.87
Özyönelim	281	5.12	.59
Evrenselcilik		5.39	.52
İyilikseverlik		5.04	.63
Geleneksellik		4.45	.84
Uyma		4.89	.78
Güvenlik		5.28	.58

Tablo 4'e göre öğretmen adaylarının en fazla önem verdikleri değer evrenselcilik ($\bar{X}=5.39$) değeridir. İkinci sırada güvenlik ($\bar{X}=5.28$) değeri, üçüncü sırada ise özyönelim ($\bar{X}=5.12$) değeridir. Öğretmen adaylarının en fazla önem verdikleri değerler sıralandığında dördüncü olarak iyilikseverlik ($\bar{X}=5.04$) değeri, beşinci sırada ise uyma ($\bar{X}=4.89$) değeridir. Altıncı sırada ise hazcılık ($\bar{X}=4.82$) değeri yer almakta iken yedinci sırada uyarılma ($\bar{X}=4.54$) değeri bulunmaktadır. Bunu sırasıyla geleneksellik ($\bar{X}=4.45$) değeri ve başarı ($\bar{X}=4.27$) değeri izlemektedir. Öğretmen adaylarının en az önem verdikleri değer güc ($\bar{X}=3.99$) olduğu tespit edilmiştir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 3 ile Tablo 4 beraber incelendiğinde evrenselcilik ve özyönelim değerlerinin hem Milli Eğitim Kanunu'nun genel amaçlarında yer alma sıklığı açısından hem de öğretmenlerin değer yönelim tercihleri açısından ilk sıralarda; iyilikseverlik, uyma ve uyarılma değerlerinin orta sıralarda; güç ve başarı değerlerinin alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. Ayrıca hazcılık, geleneksellik ve güvenlik değerlerinin Kanundaki genel amaçlarda yer alma sıklığı ile öğretmenlerin değer yönelim tercihleri açısından sıralama yönünden farklılaştığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Kanundaki genel amaçlarda yer alma sıklığı ile öğretmenlerin değer yönelim tercihleri açısından sıralama yönünden 7 değer tipinin paralellik gösterdiği, 3 değer tipinin ise sıralama yönünden farklılaştığı söylenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Genel Amaçları'nda yer alan ifadelerden portre değerler anketindeki değer tiplerinin tümüne ait çıkarımların bulunduğu tespit edilmiştir. Özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik değer tiplerinin her amaçta yer aldığı görülmektedir. Amaçlarda en çok evrenselcilik ve özyönelim değeri yer alırken onları sırasıyla geleneksellik, iyilikseverlik, uyma, güvenlik, uyarılma izlerken en az güç, başarı ve hazcılık değerinin bulunduğu görülmektedir. Genel amaçlar tüm bireyleri kapsamayı hedeflediği için evrenselcilik değerinin; her bireyin kendine özgü gelişim süreci olması nedeniyle özyönelim değerinin en çok yer alması önem arz etmektedir. Başarı ve hazcılık değerlerinin diğer değer tiplerine göre daha az bulunması dikkat çekicidir. Milli Eğitim Genel Amaçları ve değerler eğitimine yönelik alanyazın incelendiğinde alana katkı sağlayan çok sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Fakat gerçekleştirilen çalışmalarda Milli Eğitimin Genel Amaçları ile değer kavramına karşılaştırmalı bakış açısı geliştiren çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmaların artması alana katkı sağlaması ve araştırma sonuçlarının diğer çalışmalarla karşılaştırılabilmesi açısından önemlidir.

Öğretmen adaylarının değer yönelimleri Portre değerler anketinde yer alan değer tipleri boyutunda bakıldığında en çok tercih edilen değer evrenselcilik, en önemsiz bulunan değer güc olarak tespit edilmesi alanyazındaki birçok çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Nitekim öğretmenlerin değer yönelimlerinin önem sırasına göre istatistiki dağılımının incelendiği çalışmalarda en çok tercih

edilen değer evrenselcilik, en önemsiz bulunan değer güç olarak tespit edilmiştir (Yapıcıkardeşler, 2007; Uncu, 2008; Gedik, 2010). Bunun yanında alanyazında araştırmancının sonucu ile farklılık gösteren çalışmalar da mevcuttur. Yalman (2009), çalışmada öğretmen adaylarının, en yüksek güç, en düşük güvenlik değerine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Milli Eğitim Kanunu'nun genel amaçlarında yer alma sıklığı ile öğretmenlerin değer yönelim tercihleri açısından sıralama yönünden 7 değer tipinin paralellik gösterdiği, 3 değer tipinin ise sıralama yönünden farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin kanundaki değerlere paralel olması genel amaçlara ulaşılması açısından önemli görülmüştür.

Bu araştırma Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi dördüncü sınıfta eğitim gören öğretmen adaylarıyla yürütülmüştür. Yapılacak olan diğer çalışmalarda öğretmen ve idarecilerle yürütülerek veriler toplanabilir; elde edilen veriler öğretmen adayları, öğretmen ve idarecilerin değer yönelimleri ile kanundaki genel amaçların benzerlik ya da farklılaşmasına bakılabilir. Araştırmada veriler anket ile toplanmıştır. Farklı çalışmalarda farklı anket, farklı ölçekler aracılığıyla veriler toplanabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleştirme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi) YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 190366).
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. ve Plano-Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi*. (Çev. Ed. Dede, Y. & Demir, S.B.) 2. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Değer (t.y.). Türk Dil Kurumu Sözlükleri içinde. 30 Aralık 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Demirutku, K. Ve Sümer, N. (2010). Temel Değerlerin Ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe Uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25.
- Fichter, J. (2001). *Sosyoloji Nedir?*. (Çev. N. Çelebi). İstanbul: Atilla Kitapevi.
- Gedik, E. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerinin ve öğrencilerine aktarmak istedikleri değerlerin incelenmesi* (Yüksek lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 249627).
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Karababa, A. (2015). Kuramsal Temelde Değer. Dilmaç ve diğerleri (Yay. haz). *Değerler ve Değerler Psikolojisi* (2) (ss.1-20). Ankara: Pegem Akademi.
- Karakaya, İ. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. A. Tanrıoğen (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (ss. 55-84). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kayış, A. (2009). Güvenilirlik Analizi. S. Kalaycı (Ed.), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. (ss. 405) (4. Baskı). Ankara: Asil Yayınları.
- Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı sosyoloji sözlüğü*. Konya: Saray Kitapevleri.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri Ve Schwartz Değer Kuramı, *Türk Psikolojisi Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Leech, N. L. ve Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Qual Quant*. 43, 265–275.
- Miles, B. M. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Second Edition. London: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. Ankara: Resmi Gazete, Tarih: 24.6.1973 Sayı: 14574.
- Schwartz, S. H. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. C. Seligman, J. M. Olson ve M. P. Zanna, (Der.), *The psychology of values: The Ontario symposium*, Vol. 8 içinde (1-24). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Uncu, Ü. (2008). *Öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi (İstanbul ili örneği)* (Yüksek lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 217554).
- Yalman, S. (2009). *Öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 228651).
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayım.
- Yapıcıkardeşler, E. (2007). *Öğretmenlerin değer yönelimleri ile iş tatminleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 241165).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.